

Sex i skolan

Organisation, ansvar och innehåll
i sex- och samlevnadsundervisningen

Ett stödmaterial

Kommunförbundet Skåne

Stockholms läns landsting

LAFA Enheten för sexualitet och hälsa

Landstinget
i Östergötland

Materialet är framtaget med ekonomiskt stöd från statsanslaget
»Insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar« (Prop. 2005/06:60).

ISBN 978-91-85188-81-9

Innehåll

4	Skolans centrala betydelse
6	Organisation och struktur
10	Pedagogens kompetens
13	Kvalitetsfrågor
14	Förslag på innehåll i undervisningen

15	Grundskolan
16	Bild
16	Biologi
17	Engelska
19	Fysik
19	Geografi
20	Hemkunskap
21	Historia
22	Idrott och hälsa
22	Kemi
23	Matematik
23	Moderna språk
24	Modersmål
24	Musik
25	Religion
26	Samhällskunskap
28	Slöjd
29	Svenska
30	Svenska som andraspråk
31	Teckenspråk
31	Teknik

32	Gymnasieskolan
33	Engelska
34	Historia
35	Idrott och hälsa
35	Matematik
37	Naturkunskap
38	Religion
38	Samhällskunskap
39	Svenska
40	Svenska som andraspråk

Skolans centrala betydelse

Frågor som handlar om sexualitet, kön och relationer har i dag stort utrymme i kurs- och ämnesplanerna för alla årskurser. Forskning från bland annat WHO visar att skolans sexualundervisning har avgörande betydelse för unga människors sexuella hälsa och välbefinnande. Det som ger bäst effekt är den undervisning som är läroplansbaserad, lärarledd och som ges över tid. Det gäller under förutsättning att lärarna har den kompetens de behöver och att undervisningen har en genomtänkt organisation och struktur.

Betydelsen av skolans sex- och samlevnadsundervisning framkommer också i den svenska undersökningen »UngKABO9. Kunskap, attityder och sexuella handlingar bland unga«. Hälften av de tillfrågade uppger att de fått tillräckliga kunskaper i skolan för att kunna ta hand om sin sexuella hälsa, men en tredjedel uppger att de fått för lite kunskaper. Många är alltså nöjda, men det finns behov av att utveckla undervisningen.

Vi som har tagit fram den här skriften har mångårig erfarenhet av att utbilda, handleda och skapa förutsättningar för skolpersonal i att utveckla och genomföra sex- och samlevnadsundervisningen.

Med det här materialet vill vi ge en lättöverskådlig översikt över hur sex- och samlevnadsundervisningen kan organiseras och genomföras. Vi gör också en kortfattad genomgång av hur man kan arbeta norm- och metodmedvetet.

Rektor har, enligt läroplanen, ett särskilt ansvar för att integrera undervisningen i sex och samlevnad i olika ämnen och se till att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de ska kunna utföra sina uppgifter. Vi vill med detta material ge stöd till rektor och skolan i detta arbete.

I materialet finns, förutom förslag på hur det pedagogiska arbetet kan organiseras och struktureras, också förslag på innehåll i undervisningen utifrån skrivningarna i Lgr11 och Lgy11.

I slutet av skriften finns hänvisningar till våra hemsidor där ni kan hitta mer information om material, utbildningar och hur undervisningen kan planeras och genomföras.

Vi är övertygade om att förutsättningarna för att alla elever ska få en likvärdig sex- och samlevnadsundervisning av hög kvalitet är goda när skolan använder sig av detta material.

Klara Abrahamsson, utbildningssamordnare,
Lunds kommun.

Carina Andersson, kurator, Adlongruppen,
Östergötlands läns landsting.

Anders Ehinger, hiv/STI-samordnare, Adlongruppen,
Östergötlands läns landsting.

Selina Eriksson, tidigare medarbetare på Göteborgs stad.

Thérèse Juvall, skol- och utbildningsansvarig,
Lafa – enheten för sexualitet och hälsa, Stockholms läns
landsting.

Christina Höckerbo Kennberg, lärare, Adlongruppen,
Östergötlands läns landsting.

Linda Leveau, projektledare, Malmö stad,
Kommunförbundet Skåne och Region Skåne.

Hans Olsson, sakkunnig sexualundervisning, RFSU.

Organisation och struktur

En tydlig organisation och struktur ger en långsiktig, stabil undervisning som främjar likvärdigheten och att alla elever på skolan får en nivåanpassad sex- och samlevnadsundervisning med genomtänkt innehåll och progression.

Det finns många olika sätt att organisera sitt arbete med sex- och samlevnadsundervisning. Ingen skola är den andra lik och man får anpassa det förslag vi ger här så att det passar den skola man arbetar på.

Det finns några grundläggande utgångspunkter för sex- och samlevnadsundervisningen:

- Den behöver ske återkommande över tid, såväl under läsåret som under hela skoltiden.
- Den ska ge ett allsidigt perspektiv på sexualitet, sexuell hälsa, kön och relationer.
- Den behöver utgå från elevernas frågor och behov och göra eleverna delaktiga i undervisningen.
- Den ska ge både faktakunskaper och möjlighet till samtal och reflektion.

Kurs- och ämnesplanerna innehåller en progression, där skrivningar för senare årskurser bygger på det

eleverna ska ha lärt sig tidigare. Vissa moment återkommer dock och kan fördjupas och göras mer komplext vartefter eleverna blir äldre.

Här nedan ger vi förslag på ansvarsfördelning och uppgifter för skolledning, personal och elever.

Ämnesintegrerat och ämnesövergripande

Man kan arbeta ämnesintegrerat eller ämnesövergripande – eller både och.

Kunskaper om sexualitet finns integrerat i det centrala innehållet i kurs- och ämnesplanerna och är skrivna så att de olika ämnena kompletterar varandra. Varje lärare har ansvar för att i sitt undervisningsämne ta upp frågor om sexualitet, kön och relationer.

Ett ämnesövergripande arbete innebär att man planerar och utför undervisningen i samarbete mellan flera ämnen. Det förutsätter att en ämnesintegrerad analys redan är gjord av respektive ämneslärare. Förutsättningarna

för såväl integrerat som övergripande arbete med frågor gällande sexualitet, relationer och jämställdhet är mycket goda i Lgr11 och Lgy11, men det kräver samordning.

I läroplanen står det att rektor har ett särskilt ansvar »för att i undervisningen i olika ämnen integrera ämnesövergripande kunskapsområden«, bland annat sex och samlevnad. Här använder man med andra ord både ämnesintegrering och ämnesövergripande. Avsikten är att sex och samlevnad ska speglas utifrån olika perspektiv.

Skolledning

Rektorns stöd är avgörande för kvaliteten på undervisningen. Rektor kan skapa goda förutsättningar för personalen, så att undervisningen blir likvärdig och får en struktur som inte är beroende av enstaka lärares insatser.

Detta kan rektor göra:

- utse en arbetsgrupp med pedagoger som representerar olika ämnen och årskurser, elevhälsan och annan personal
- avsätta tid för personalens planering och deltagande i arbetsgruppen
- följa och stötta arbetsprocessen
- bevaka att skolans sex- och samlevnadsundervisning omfattar skolenhetens samtliga årskurser
- ha kunskap om lärarnas kompetens att genomföra undervisningen i sex och samlevnad och att prioritera och erbjuda personalen relevant kompetensutveckling
- utvärdera och återkoppla till genomförarna.

Arbetsgrupp

Eftersom sex och samlevnad finns med i det centrala innehållet för ett flertal ämnen är det bra om arbetsgruppen består av representanter för olika ämnen. Elevhälsopersonal bör också medverka i arbetsgruppen. Annan personal på skolan kan också vara viktiga kuggar i arbetet och medverka i det förberedande arbetet.

Även om inriktningen i kurs- och ämnesplanerna är tydlig, finns det utrymme för hur skrivningarna i dem kan tolkas. För att främja likvärdigheten i undervisningen är

det därför viktigt att skolan har en gemensam plan, som har diskuterats och fastlagts tillsammans av de berörda. Den gemensamma planen bör också bestå av ett konkret undervisningsupplägg med övergripande innehåll och eventuellt även förslag på metoder.

Detta kan arbetsgruppen göra:

- ta fram en plan för en ämnesövergripande sex- och samlevnadsundervisning
- förankra och driva arbetet i sina respektive arbetslag
- organisera elevreferensgrupper
- utvärdera och följa upp undervisningen
- göra omvärldsanalys och hålla sig didaktiskt uppdaterad
- diskutera fortbildningsbehov för att stärka skolans kompetens.

Den gemensamma planen ska:

- omfatta alla årskurser som finns på skolan
- innehålla en progression genom hela skoltiden
- innehålla syfte, mål, innehåll och ansvarigt ämne/lärare (beroende på hur skolans arbete är organiserat)
- innehålla en uppföljnings- eller utvärderingskomponent
- beskriva hur elevmedverkan går till.

Elevreferensgrupper

Elevreferensgrupper kan med fördel kopplas till planeringen av undervisningen. Eleverna kan få möjlighet att utveckla lärarnas planering och lyfta fram teman som är angelägna för dem. Innehållet i undervisningen behöver vara elevorienterat för att bli trovärdigt. Eleverna kan ge värdefulla synpunkter på vilken kunskap de behöver och vad som är aktuellt för dem. De kan också anlägga perspektiv som lärarna inte tänker på eller uppmärksammar lärarna på saker som är viktiga. Eleverna ska också vara med i utvärdering och uppföljning.

Eleverna kan dock inte avgöra undervisningens hela innehåll. Skolan kan exempelvis inte välja bort frågor som skolan enligt styrdokumentet ska ta upp. Genom de metoder man väljer att använda kan också sex- och samlevnadsundervisningen bli mer elevorienterad.

Detta kan elevreferensgrupper göra:

- fungera som fokusgrupp och kunskapskälla
- lägga till teman i innehållet
- bidra med förslag på metoder
- medverka i utvärdering och uppföljning.

Elevhälsan

I skollagen används begreppet elevhälsa om de medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser som skolan ska erbjuda. Elevhälsans främsta uppgift är att verka hälsofrämjande och förebyggande.

Elevhälsopersonal kan tillsammans med skolans pedagogiska personal utforma och medverka i sex- och samlevnadsundervisningen. I Skolverkets juridiska vägledning för elevhälsan står det att *»elevhälsan ska också arbeta med mer generellt inriktade uppgifter som /... / arbetet mot kränkande behandling ... jämställdhet samt sex- och samlevnadsundervisning.«*.

Elevhälsan kan skapa ett tillåtande klimat genom att beröra frågor om sex och samlevnad i de individuella hälsosamtalen och diskutera sådant som inte ska avhandlas i klassrummet. Elevhälsans sekretess kan bidra till att eleverna känner sig trygga med att där ta upp frågor av mer privat karaktär.

Elevhälsan har kännedom om elevernas psykiska och fysiska hälsa, något som kan påverka undervisningen och de samtal som förs på lektionerna. På samma sätt kan pedagogerna känna till saker som hänt eleverna och som elevhälsan bör få veta. Samverkan mellan pedagoger och elevhälsa är därför nödvändig för att optimera undervisningen och det psykosociala stöd som erbjuds eleverna.

Detta kan elevhälsan göra:

- medverka i arbetsgruppen
- bidra och medverka med specialkunskaper utifrån respektive profession
- uppdatera den pedagogiska personalen om hälsotal på sex- och samlevnadsområdet
- bevaka frågor om sexualitet i arbetet med likabehandlingsplanen
- ta upp sexuell hälsa i de individuella hälsosamtalen.

Annan skolpersonal

All personal på skolan, till exempel elevassistenter, bibliotekarier, studie- och yrkesvägledare, fritidspedagoger, fritidsledare, vaktmästare, matsalspersonal med flera har ett ansvar för att arbeta i enlighet med skolans värdegrund och med diskrimineringsfrågor. Deras förhållningssätt och bemötande är av stor vikt för elevernas utveckling och syn på sexualitet, jämställdhet och relationer. De möter eleverna i sammanhang utanför undervisningssituationen, vilket gör att de kan vara en annan sorts samtalspartner för de elever som vill prata med en vuxen. Det är en fördel om dessa yrkesgrupper för fram likartade budskap som pedagogerna när de svarar på frågor som dyker upp i stunden.

På en del skolor finns fritidsverksamhet och fritidsgårdar. Hur det är organiserat skiftar från skola till skola. Fritidsledare och fritidspedagoger för ofta samtal eller får frågor från elever om sexualitet och relationer. På fritidsgården kan också samtal av en annan karaktär komma upp än i klassrummet. Det är av vikt att personalen inom fritidsverksamheten ges möjlighet att följa upp skolans undervisning i sexualitet, kön och relationer och får ta del av fortbildning inom området. Det ger dem möjlighet att arbeta med dessa frågor i sin verksamhet och vara uppmärksamma på elevernas funderingar och frågor.

I fritidsverksamheten finns tid och möjlighet att i större utsträckning göra exempelvis studiebesök, visa och diskutera film och ha samtalsgrupper.

Detta kan fritidspedagoger och fritidsledare göra:

- delta i planeringen och medverka i genomförandet av undervisningen
- fördjupa frågor om sexualitet med exempelvis filmvisning
- ha samtalsgrupper
- uppmärksamma frågorna i det vardagliga arbetet.

Pedagogens kompetens

Här behandlas kortfattat ett par övergripande kompetenser som behövs i undervisningen, utöver de ämnesspecifika kunskaperna i sex och samlevnad. Vi kallar dessa kompetenser normmedvetenhet och metodmedvetenhet.

Normer handlar om de föreställningar om människor, företeelser, tankemönster och handlingar som formar och påverkar oss. Ibland uttrycks normer tydligt genom lagstiftning.

Normmedvetenhet

Vi tänker nog oftast på normer som underförstådda överenskommelser och oskrivna regler om hur saker och ting bör vara eller uppfattas och som man förväntas följa eller sträva efter.

Normer både formar och formas av antaganden som vi gör i möten med personer, grupper och situationer. Normer påverkar människor på olika sätt och en del av normerna utesluter eller begränsar människors möjligheter att välja och vara. I dess extrema form begränsas detta med trakasserier eller våld.

Genom att vara normmedveten kan man förhålla sig kritiskt till dessa normer och det man kanske tar för givet. Att hålla sig och sin undervisning normmedveten är att

tillsammans med kolleger och elever synliggöra sin egen och andras position i de maktsystem som finns och som ofta tas för självklara. Normerna förändras hela tiden, är många och korsvisa och inte alltid entydiga; maktpositioner flyttas beroende på sammanhang.

Att vara normmedveten är en ständigt pågående process av reflektion kring de konsekvenser som normer kan ha och att kritiskt belysa de normer vi omges av. Det betyder att man är observant på generaliseringar och reflekterar över hur olika normer samverkar och påverkar varandra. Det handlar också om att vara medveten om ens egna personliga uppfattningar och värderingar och hur de förhåller sig till undervisningen.

Pedagogen kan välja att i innehåll, språk och metod belysa och utmana normer. I sex- och samlevnadsundervisningen rör det framför allt normer kring kön, sexualitet och relationer, som i sin tur är sammanlänkade med normer kring sådant som funktionalitet, etnicitet, ålder, klass och religiositet. Det kan exempelvis gälla hur olika

normer påverkar val av kärlekspartner, synen på transpersoner eller hur pojkar och flickor »bör« vara.

Ett konkret sätt att närma sig arbetet med normer är att utgå från den diskrimineringslagstiftning som gäller för skolan. I stället för begreppet sexuell läggning, som används i diskrimineringslagen, använder vi i det här sammanhanget sexualiteter. Vi använder begreppet funktionalitet för hur kroppen fungerar fysiskt eller kognitivt.

Vi utgår från läroplanernas skrivning om att skolan ska motverka traditionella könsmönster och från kurs- och ämnesplanernas skrivningar om sexualitet, sexuell hälsa, jämställdhet, relationer, identitet och livsvillkor. Vi har valt att belysa de normer och maktstrukturer som ingår i diskrimineringslagstiftningen med några exempel på tänkbara frågeställningar för pedagogen att reflektera över inför arbetet med sexualitet och relationer.

Funktionalitet

Vad menas med att vara funktionsfullkomlig? Hur bemöts olika människors förmåga till sexualitet? Hur ser samhället på olika funktionalitet och sexualitet? Vilka möjligheter finns för att människor ska kunna leva fullgoda liv?

Sexualitet

Vilken och vems sexualitet skildras och på vilket sätt? I vilka situationer förutsätts att människor är bisexuella, heterosexuella, homosexuella? Hur speglas olika familje- och samlevnadsformer? Vad är en familj? Hur beskrivs sexualitetens syfte och mening?

Kön

Hur förväntas kön påverka personliga egenskaper, intressen och attraktion? Hur förväntas kön påverka relationer, kärlek och sexualitet, exempelvis genom det man säger eller gör? Hur bemöts pojkar respektive flickor när de bryter mot traditionella könsmönster? Hur påverkar föreställningar om pojkar och flickor skolans organisation?

Etnicitet

Vilka föreställningar om sexualitet finns kopplat till olika länder och områden i världen, inklusive Sverige? Vilka privilegier och fördelar har den som uppfattas som svensk när det gäller sexualitet och sexuell hälsa? Hur påverkar föreställningar om svenskhet olika personers inställning till sexualitet?

Religion

Vilken religion baseras högtider och lagstiftning på? Vilka föreställningar om olika religioner och sexualitet finns? Vilka tankar och normer kring sexualitet, jämställdhet och relationer finns kopplade till olika religioner och livsåskådningar?

Könsöverskridande identitet eller uttryck

Vilket kön förutsätts att personer ska identifiera sig som, baserat på den biologiska kroppen? Vilka klädesplagg är »tillåtna« utifrån biologiskt kön? Vad är egentligen kön och hur reproducerar vi föreställningen om två kön?

Ålder

Vilka egenskaper eller sätt att vara förväntas av olika åldersgrupper? Vilka sexuella praktiker kopplar man till vilka åldrar? Vilken kunskap eller erfarenhet av kärlek, relationer och sexualitet förväntas vid olika åldrar? Hur ser vuxna på barns och ungdomars sexualitet?

Metodmedvetenhet

Metoderna är till för att nå de mål som är satta för undervisningen och ska ge eleverna möjlighet att reflektera över och samtala om kunskaper och värderingar inom sex- och samlevnadsområdet.

Metodmedvetenhet innebär att reflektera över hur och vad pedagogen gör i sin sex- och samlevnadsundervisning. Det är att vara medveten om sina förhållningssätt och sina val av övningar och diskussionsformer. Till exempel är det inte ovanligt att man delar in eleverna efter kön. Reflektera över om, och i så fall när, det är motiverat att göra det. Metodmedvetenhet handlar även om att vara medveten om hur man förhåller sig till kunskapsinnehållet:

varför man valt ett visst innehåll och de uppfattningar och värderingar man har om innehållet.

Metoderna ska sammantaget över hela undervisningsperioden spegla olika synsätt på sexualitet och inkludera alla elever, oavsett kön, sexualitet, könsidentitet, familjebakgrund och så vidare. Det är viktigt att på förhand ha formulerat vad som ska uppnås med den metod som man använder för ett visst innehåll. Fundera över om metoden är ändamålsenlig för innehåll och mål: om det passar för en diskussion i smågrupper, värderingsövning, film med uppföljning, genomgång, föredrag eller något annat. Man får vara uppmärksam på att inte metoden oavsiktligt öppnar för kränkningar, som exempelvis att någons sexualitet ifrågasätts.

En bredd av sexualiteter och människor med olika livsvillkor, identiteter och bakgrund ska finnas representerade i situationer, bilder och exempel som används i undervisningen. Exempelvis synliggör flera metoder enbart heterosexualitet, eller en viss sorts heterosexualitet. Man kan med fördel använda könsneutrala namn, begrepp och praktiker. Både den personliga identifikationen och att kunna förstå och respektera andra är viktig.

Att förhålla sig till funktionalitet är att skapa förutsättningar i undervisningen så att alla kan tillgodogöra sig det innehåll som förmedlas via metoden. Det kan vara hur man sitter i gruppen när en diskussion leds eller att man använder både bilder och ord när man exempelvis talar om känslor, kroppen, onani eller flirt. Det kan också handla om att låta personer med olika sorters funktionalitet finnas representerade i exemplen.

Pedagogen bör värna om elevernas integritet genom att ansvara för att man håller gränser mellan generella och privata diskussioner. Syftet med undervisningen är att eleverna i en klassrumssituation ska få tillfälle att reflektera över och delge sina tankar om kunskap, dilemman, värderingar och situationer, inte redogöra för privata sexuella erfarenheter. Genom att exempelvis formulera övningar och situationer i tredje person kan samtal och diskussioner hållas både på ett generellt och personligt plan. På motsvarande sätt bör pedagogen värna om sin egen integritet.

Externa aktörer

Skolan kan använda sig av utomstående föredragshållare, teatrar och organisationer som ett komplement till den ordinarie sex- och samlevnadsundervisningen. Givetvis är det viktigt att fundera över syftet med att använda sig av externa aktörer, vad de ska bidra med och på vilket sätt de kompletterar undervisningen. Skolan och pedagogerna har ansvar även för den undervisning som leds av inbjudna personer eller organisationer, och läraren bör om möjligt vara med, vilket även är viktigt för att kunna göra en uppföljning. Man kan kritiskt granska den externa aktörens metoder på samma sätt som man gör med sina egna.

Ungdomsmottagningen kan vara ett stöd i arbetet, då de har kunskaper om ungdomars frågor och sexuella och psykosociala hälsa. Om det är praktiskt möjligt rekommenderas studiebesök på ungdomsmottagningen, för att eleverna ska veta var mottagningen ligger, vad den erbjuder, eller hur testning går till.

Skolan ansvarar för att externa aktörer känner till skolans värdegrund och verkar i linje med den. När skolan bjuder in en gästföreläsare eller går på ett studiebesök är det fortfarande skolan som ansvarar för eleverna. Det är också viktigt att man för- och efterarbetar studiebesök och inbjudna aktörer.

Kvalitetsfrågor

Här är några ja- och nej-frågor som kan vara till hjälp för att göra en snabb översyn av kvaliteten på sex- och samlevnadsundervisningen på skolan. Självklart behöver man ställa sig fler frågor och även fördjupa dem vi tar upp här. Svarar man ja på de här frågorna är man dock på god väg mot en sex- och samlevnadsundervisning av hög kvalitet.

Är målen för undervisningen tydliga och ämneskopplade?

Förmedlar innehållet en positiv syn på sex?

Samarbetar pedagogerna och elevhälsan?

Finns det en lokal planering för sex och samlevnad?

Är innehållet i undervisningen elevorienterat?

Erbjuder rektor fortbildning till personalen?

Används flera olika metoder?

Är det pedagoger som har huvudansvaret för undervisningen?

Finns det moment av reflektion kopplat till varje faktadel?

Utvärderas och revideras undervisningen?

Får alla elever oavsett kön, sexualitet, funktionalitet, etnicitet tillgång till samma kunskaper?

Används lämpliga externa aktörer?

Förslag på innehåll i undervisningen

På följande sidor presenteras grundskola och gymnasium var för sig med utdrag ur kursplaner och ämnesplaner för respektive ämne. I grundskoledelen finns alla ämnen representerade. I gymnasiedelen har vi valt att ge förslag för de gymnasiegemensamma ämnena.

Till varje ämne följer ett antal förslag på vad man kan ta upp i undervisningen och det finns givetvis mycket annat man kan arbeta med. Förslagen är framtagna för att konkretisera kurs- och ämnesplanernas skrivningar och ge inspiration till undervisningen.

grundskolan

Förslag på innehåll i undervisningen

Bild

I kursplanen för bild är sex och samlevnad framskrivet främst när det gäller analys av bilders budskap. Här lyfts frågor om identitet, sexualitet, etnicitet och maktrelationer speciellt fram. Fokus finns på rättigheter, skyldigheter och integritet i bildframställning i olika sammanhang och analys av värderingar när det gäller bruk av bilder.

Förslag i undervisningen

- Sagofigurers utseenden och uttryck i traditionella berättelser utifrån ett genusperspektiv, kulturellt perspektiv och ett hbtq-perspektiv.
- Sociala medier ur ett rättighets- och skyldighetsperspektiv. Exempelvis att lägga ut bilder på kompisar, sin partner, en före detta partner eller på sig själv på nätet.
- Bilders syfte med att locka fram lust och förväntningar.
- Retuscherade och manipulerade bilder av män och kvinnor i media.
- Vilka känslor och budskap bilder anspelar på. Koppla till begreppet »makt«.
- Hur män och kvinnor framställts i konsthistorien.
- Hur sexualitet framställts i konsthistorien.
- Reklamens förhållningssätt och förgivettaganden om män och kvinnor.
- Titta på reklam för olika produkter, exempelvis rakhyvlar, bilar, tvättmedel och kläder.
- Mediers bilder av kroppar, särskilt stereotypa framställningar av kön, sexualitet och funktionalitet.
- Vilken sexualitet som framställs som norm i exempelvis tv-serier, filmer, pornografi, reklam och hur det påverkar heterosexuellas, homosexuellas, bisexuellas och transpersoners identitet.
- Ta fram ord som är vanligt förekommande i bildtexter när det gäller kärlek, lust och relationer.

Biologi

I skolans tidiga år ska kroppens anatomi tas upp, och de sociala relationers betydelse för hälsan diskuteras. Människans pubertet, sexualitet och reproduktion samt frågor om identitet, jämställdhet, relationer, kärlek och ansvar är centrala i årskurs 4–6. I grundskolans senare år behandlas utöver detta metoder för att förebygga sexuellt överförda infektioner och oönskade graviditeter. Undervisningen ska ta upp frågor om sexualitet ur ett globalt och ett historiskt perspektiv.

Förslag i undervisningen

- Synliggör likheter mellan pojkars och flickors pubertet och könsorgan, exempelvis ollon-klitoris, kroppens behåring och röstens förändring.
- Variationer av kön: biologiskt, juridiskt, socialt, psykologiskt. Begrepp som hen, transsexuell, intersexuell, queer.
- Sexuell praktik, sexuell upphetsning och lust.
- Begreppet kön utifrån anatomi, praktik och identitet. Visa på likheter mellan könen vid exempelvis sexuell upphetsning och i sexuell praktik oavsett sexuell orientering.
- Hur sexuella identiteter kan förändras genom livet.
- Vad kärlek kan vara, hur man kan bli ihop, vad man kan göra när man är tillsammans och hur man kan göra slut.
- Hur man kan veta vad man själv och andra vill eller inte vill och på vilka sätt man kan respektera detta hos sig själv och hos andra.
- Prata om olika sätt att smekas, kyssas och ha sex på utan att koppla det till kön och huruvida det är kille-tjej, kille-kille, tjej-tjej som möts, det vill säga könsneutralt.

Biologi forts.

- Flera olika sätt att bli förälder på, som slidsamlag, adoption, insemination, provrörsbefruktnings, surrogatmödraskap och bonusförälder.
- Olika strategier för säkrare sex.
- Historiska sexualpolitiska genombrott och deras betydelse för dagens sexualsyn i ett nationellt och ett globalt perspektiv.
- Likheter och olikheter i länders lagstiftning, exempelvis för abort, preventivmedel och möjlighet till reproduktion.
- Föreställningar om sexualitet, exempelvis vad man tänker på, hur människor har sex, med vem eller vilka, hur ofta, hur länge och koppla detta till normer om kön och sexualiteter.
- Konsumtion av pornografi i lusthöjande syfte.
- Normer kring relationer, kärlek och familjebildningar, exempelvis tvåsamhet, »kärleksideologin« (det vill säga föreställningen om att kärlek och sex alltid bör höra ihop) och kärnfamiljen.
- Naturvetenskaplig analys av sexuella myter, exempelvis mödomshinna (slidkrans) och påstådda skillnader mellan kvinnlig och manlig sexualitet.
- Vilka sexuellt överförda infektioner (STI)/könssjukdomar som finns, hur man kan undvika dessa, hur man kan testa sig och vilken behandling som finns.
- Vilka preventivmedel som passar vilka sexuella praktiker.
- Hur man kan ta upp frågor om preventivmedel med en partner, elevhälsan, eller i vården.

Engelska

I kursplanen för engelska finns flera ingångar för frågor om sexualitet och relationer. Eleverna ska bland annat reflektera över människors livsvillkor och olika samhällsfrågor i de länder där språket talas. Värdeladdningar i ord och kommunikationsstrategier i för eleverna vardagsnära situationer ingår också. Åsikter, känslor och erfarenheter kopplade till dessa ska diskuteras.

Förslag i undervisningen

- Lagstiftning och levnadsvillkor utifrån kön och sexualitet i engelskspråkiga länder, exempelvis äktenskap, preventivmedel, abort, sexualundervisning och föräldraförsäkring.
- Hur berättelser, sagor och myter beskriver kön och sexualitet.
- Sätt att kommunicera kring exempelvis lust och kärlek, att flirta och att ta upp frågan om att använda kondom.
- Hur man tar kontakt med någon man är intresserad av och hur man kommunicerar att man inte är intresserad.
- Ordkunskap kopplad till internet, som grooming, blocka, adda.
- Sångtexter som handlar om kärlek, sex och relationer. Ta fram vilka ord som återkommer när man beskriver relationer, kärlek och lust.
- Genomgång av ord kopplade till känsla, könsorgan, lust eller sexuella praktiker och dess olika värdeaddning.
- Begrepp som handlar om och beskriver pubertet, barn- och tonår.
- Hiv/aids i engelskspråkiga länder. Hur livet ser ut för personer som lever med hiv och personer i deras närhet.
- Vad sexuellt överförda infektioner (STI)/könssjukdomar heter på engelska, exempelvis klamydia, hiv, gonorré.

Fysik

Aktuella samhällsfrågor som rör fysik ska diskuteras, samt historiska och nutida upptäckter inom fysikområdet och hur de har format och formats av världsbilder. Dessa upptäckters betydelse för samhället och människors levnadsvillkor ska också diskuteras.

Förslag i undervisningen

- Granska utdelade Nobelpris i fysik med avseende på kön.
- Lyft fram exempelvis Marie Curie, Lise Meitner och Ida Noddack och problematisera dåtidens hinder för kvinnor att få forska och nå ut med sin forskning. Jämför med hur situationen är idag.
- Hur hållbar en kondom är.

Geografi

I kursplanen för geografi ska ojämlika levnadsvillkor i världen behandlas, till exempel olika tillgång till utbildning och hälsovård. Undervisningen ska också beröra enskilda människors och organisationers arbete för att förbättra människors levnadsvillkor. Eleverna ska lära sig metoder för att samla in, bearbeta, värdera och presentera geografiska data om till exempel hälsotillstånd.

Förslag i undervisningen

- Olika orsaker till att man flyttar eller migrerar. Hur man kan hålla kontakten med dem man flyttat ifrån och hur man tar kontakt med personer på det nya stället.
- »Trygghetskarta« (det vill säga en ritning av områden där det känns bra att vara) om var på skolan och i närområdet som man upplever sig vara fri från sexuella trakasserier, hot eller våld.
- »Rättighetskarta« om var i världen man exempelvis kan få hivmedicin, har obligatorisk sex- och samlevnadsundervisning, kan välja partner/bli kär i vem man vill, skaffa barn med vem man vill, har tillgång till preventivmedel och säkra aborter.
- Identifiera rättighetsorganisationer med särskilt fokus på sexuella rättigheter.
- Statistik över sexuellt överförda infektioner (STI)/ könssjukdomar i turistområden.
- Titta på faktorer och situationer som påverkar inställningen till och användningen av preventivmedel, exempelvis om man är på semester, vilken relation man har till partnern och tillgång till preventivmedel.
- Konsekvenser för ett samhälle med bristfällig mödrahälsovård, begränsad tillgång till preventiv-

Geografi forts.

medel och säkra aborter samt hur kvinnors rättigheter ser ut i olika samhällen.

- Ägandet av naturresurser ur ett makt- och könsperspektiv och vilka konsekvenser det får för de sexuella och reproduktiva rättigheterna. Lyft speciellt fram prostitution, barnadödlighet, tillgång till preventivmedel och läkemedel, exempelvis bromsmediciner vid hivinfektion.

Hemkunskap

Undervisningen i hemkunskap ska bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om jämställdhet och arbetsfördelning i hemmet. Planering och organisering av hushållsarbetet, och måltidens betydelse för gemenskap, ska också ingå.

Förslag i undervisningen

- Ta fram många olika familjebilder i diskussioner om vem som gör vad hemma, med vem måltiderna ska intas eller för vem och hur hushållsbudgeten räknas ut.
- Arbetsfördelning i hemmet ur ett historiskt perspektiv. Hur en framtidsvision om en jämställd arbetsfördelning i hemmet kan se ut.
- Alternativa lösningar till »bordsdam«/»bordskavaljer«. Belys konsekvenser för exempelvis homosexuella par eller transsexuella personer vid en »heterosexuell« bordsplacering.
- Planera en lustfylld meny till en tänkt partner.
- Relationsroller avseende kön och makt i hemmet utifrån konsumtion, exempelvis heminredning, matlagningsprogram och teknologi.
- Maktutövande över saker och relationer i hemmet. Exempelvis fjärrkontrollen, spisen, datorn, mixern, grillen, födelsedagskalasen, föräldraledigheten, »egen tid«, dammsugaren.
- Mat och maträtter kopplat till kön, klass och kultur.

Historia

Inom historieämnet ingår flera skrivningar som rör sex och samlevnad. Eleverna ska bland annat med hjälp av olika historiska källor och historiska personporträtt få förståelse för barns, kvinnors och mäns skilda levnadsvillkor under olika perioder. Idéströmningar, politiska ideologier, demokratisering, allmän rösträtt och uppkomsten av nya folkrörelser, till exempel kvinnorörelsen, ska avhandlas. Viktiga delar är också förändringar i synen på kön, jämställdhet och sexualitet. Eleverna ska få möjligheter att reflektera över hur samtiden påverkar människans villkor och värderingar.

Förslag i undervisningen

- Sexualhistorisk tidslinje och dess påverkan på nutiden, exempelvis obligatorisk sex- och samlevnadsundervisning, preventivmedel, borttagande av homosexualitet som brottsligt/sjukdom, kvinnlig myndighet och rösträtt, transsexuellas rättigheter, partnerskapslagen/könsneutralt äktenskap, familjebildning, abort, sedlighetslagstiftning och pornografi.
- Var och hur man möttes, vilka lekar man lekte och hur familjebilder kunde se ut.
- Belys vilka arbetsuppgifter och vilket handlingsutrymme som tilldelades utifrån kön och ålder, exempelvis vem som bestämde över ens framtid och i vilket syfte man gifte sig eller fick barn.
- Hur man flirtade, blev ihop och gjorde slut i olika tidsepoker, i olika samhällen och beroende av vilken socioekonomisk bakgrund man hade. Lyft fram vem som oftast tog initiativ, vem som bestämde vad och jämför med likheter och olikheter i dagens samhälle.
- Vilka hinder och möjligheter fanns för att mötas, bli ihop och få vara tillsammans, exempelvis vänskapsrelationer, kärleksrelationer och sexuella möten mellan könen och mellan människor med olika socioekonomisk bakgrund.
- Kärleksbrev som skildrar olika sorters kärlekar.
- Sök i stads- och landsarkiv efter dokument som exempelvis visar bouppteckning, äktenskapsförord, brottsregister, husförhörlängder som skildrar olika tiders syn på parliv, äktenskap och singelliv.
- Traditioner kring preventivmedel och vilket handlingsutrymme pojkar och flickor hade och vilka konsekvenser detta fick för individer och grupper.
- Undersök hur man såg på föräktenskapliga förbindelser som exempelvis nattfrieri och så kallade Stockholms-äktenskap.
- Vilka historiska hbtq-mötesplatser som funnits och vilken betydelse platserna hade.
- Hur uppfattningar och värderingar av ord och begrepp, som frilla, fruntimmer, kuk, fitta, har förändrats.
- Kvinnokampens genombrott och dess betydelse för lagstiftningen.
- Sexualupplysningens framväxt.
- Viktiga historiska personligheter kopplade till sexualitet, som Karolina Widerström, Hinke Bergegren, Elise Ottesen Jensen och Ada Nilsson.
- Belys hur »kvinnlig« och »manlig« sexualitet förtryckts och hur synen på »kvinnlig« och »manlig« sexualitet, exempelvis vem som kan ta initiativ, orgasm och onani, har förändrats.
- Hur »heder« i det svenska bondesamhället och olika samhällsklasser yttrade sig och vilka konsekvenser det fick för individer och för grupper.
- Könssjukdomarnas utbredning på 1800- och 1900-talen i Sverige. Vilka infektioner som då var vanligast och vilka som drabbades.

Idrott och hälsa

I idrott och hälsa finns inslag av dans och rörelse. Vidare ska självbild och kroppsideal behandlas. Dessa begrepp ska diskuteras i relation till idrott och hälsa och till samhället i stort. Diskussioner ska föras om hur individens val av idrott påverkas av bland annat kön.

Förslag i undervisningen

- Etablera uttryck som följare/förare i pardans. Låt eleverna pröva olika roller och danser oavsett kön.
- Hur rörelser i olika sorters danser speglar eller bryter mot traditionella könsmonster.
- Hur kön spelar in i val av idrott och hur man kan göra för att bredda könsroller i syfte att få större representation inom idrotter som av tradition haft en övervägande del män eller kvinnor.
- Pubertetsutveckling och kroppens förändring relaterat till självbild.
- Hur dans genom historien fungerat som arena för flirt och vilka danser som samhället sett som dekadenta och skadliga för ungdomen.
- Titta på hur de ekonomiska resurserna fördelas mellan dam- och herridrott och lyft fram vad det får för konsekvenser för sporten och dess utövare.
- Hur könsroller skapas utifrån olika idrottskulturer och andra hälsoideal.
- Hur homofobi, rasism och sexism kan gestalta sig i idrottsvärlden, exempelvis i omklädningsrum, på läktaren och i hejaramsor. Diskutera hur man kan förändra detta.
- Framhåll normbrytande idrotter, exempelvis idrotter där män och kvinnor tävlar tillsammans.
- Titta på skillnader och likheter i olika idrotters kroppsideal samt idrottspersonligheter som lyckats med andra fysiska förutsättningar än normen.

Kemi

Eleverna ska kunna använda kemins begrepp, modeller och teorier för att beskriva och förklara kemiska samband i samhället, naturen och inuti människan. Aktuella samhällsfrågor som rör kemi samt källkritisk granskning av information och samhällsdiskussioner med koppling till kemi står också inskrivet i kursplanen för ämnet.

Förslag i undervisningen

- »Kärlekens kemi«, exempel på hormoners påverkan, också ur ett normmedvetet perspektiv.
- Myter om exempelvis »naturlig« monogami, »naturlig« promiskuitet och kärlek.
- Hur ämnen i glidmedel och hudkrämer påverkar kondomens hållbarhet.
- Hur läkemedel och kemiska preparat, som exempelvis erektionsstärkande medel och anabola steroider påverkar kroppen.

Matematik

I kursplanen för matematik framhålls betydelsen av att koppla undervisningen till vardagliga situationer. Frågor om sex och samlevnad kan avhandlas när man exempelvis arbetar med problemlösningar och i bedömningar av risker och chanser utifrån statistiskt material.

Förslag i undervisningen

- Beräkningar av statistik: sexuellt överförda infektioner (STI)/könssjukdomar, hiv, sexualbrott, kondom användning, familjeekonomi.
- Räkneexempel som med matematikens hjälp nyanse-
rar föreställningar om heterosexuella, homosexuella,
bisexuella och transpersoner. Exempelvis smitt-
vägar, förekomsten av ohälsa i olika grupper och
utsatthet för sexualbrott.
- Hushållsekonomiska beräkningar med exempel från
många sorters familjer, som ensamstående, sam-
könade par, heterofamiljer, storfamiljer, kollektiv,
kärnfamilj.
- Beräkna sannolikheten för var man kan träffa en
ny partner, eller risken att smittas av en sexuellt
överförd infektion (STI)/könssjukdom.
- Statistik om ungas inställning till frågor som rör
sexualitet, exempelvis preventivmedelsanvändning,
antal partner och sex första gången.
- Statistik om hiv och aids i Sverige och världen.

Moderna språk

I kursplanen för moderna språk finns flera ingångar för frågor om sexualitet och relationer. Eleverna ska ges möjlighet att reflektera över människors livs-
villkor och olika samhällsfrågor i de länder där
språket talas. Värdeledningar i ord och kommuni-
kationsstrategier i för eleverna vardagsnära situationer
ingår också i det centrala innehållet. Välbekanta
ämnen och åsikter samt känslor och erfarenheter ska
diskuteras.

Förslag i undervisningen

- Hur heteronormen ser ut i de olika länder där
språket används. Titta speciellt på hur kärlek och
könsroller framställs i filmer, hur hatbrott hanteras
och hur man skapar kön i olika miljöer.
- Jämför statistik om ungas inställning till och kun-
skaper om sexualitet.
- Gå igenom hur olika ord kan uppfattas när man
exempelvis ska lära känna någon, flirta med någon
eller avvisa någon.
- Känslor och ord som uttrycker kärlek, lust, sexualitet
och hur man kan skydda sig.
- Lagstiftning och levnadsvillkor utifrån kön och
sexualitet i de länder där språket talas. Exempelvis
äktenskap, preventivmedel, abort, sexualundervis-
ning och föräldraförsäkring.
- Hiv/aids i länder där språket talas. Hur livet ser ut
för personer som lever med hiv och personer i deras
närhet.
- Vad sexuellt överförda infektioner (STI)/könssjuk-
domar heter, exempelvis klamydia, hiv, gonorré.

Modersmål

I kursplanen för modersmål tar man upp sagor, myter och berättelser från det land där språket talas. Ord och begrepp för att uttrycka känslor, kunskaper och åsikter är centralt. Eleverna ska övas i att kunna läsa olika texter från olika medier och kunna urskilja texternas budskap. Berättelser som belyser människors villkor, identitets- och livsfrågor, samt argumenterande texter, står i fokus.

Förslag i undervisningen

- Hur traditionella sagor och skönlitteratur och andra berättelser i exempelvis dataspel, tv-serier och filmer framställer kön och sexualitet.
- Titta på reklam för olika produkter, exempelvis rakhyvlar, bilar, tvättmedel. Jämför olika länders framställning av kön och sexualitet.
- Hur olika yrkeskategorier beskrivs ur ett könsperspektiv.
- Titta på lagstiftning om exempelvis familjebildningar, barnomsorg, föräldraförsäkring, familjerätt i det land/de länder som språket talas.
- Ord och begrepp som rör kön, kropp, relationer, lust, sexualitet och preventivmedel.
- Hur texter förhåller sig till heteronormen, traditionella könsmönster och funktionalitet.
- Om man i kärleksdikter tydligt kan se vilken sorts relation som avses.

Musik

Eleverna ska ges tillfälle att associera kring känslor och inre bilder som uppkommer vid musiklyssning. Musiken nämns som en viktig del i människors sociala gemenskap och som markör för individens identitetsutveckling och grupptillhörighet.

Förslag i undervisningen

- Spellistor med musik för olika sinnestillstånd och hur man kan använda musik för att identifiera och stärka/minska känslor.
- Analysera elevernas favoritartister utifrån kön, sexuell identitet, ålder och liknande.
- Hur val av instrument kan påverkas av föreställningar om kön.
- Hur artisters olika uttryck kan utmana eller befästa könsmönster.
- Spegla med en tidslinje med kända musiker och kompositörer olika tiders syn på sexualitet, sexualpolitik och hur olika tiders musikaliska uttryck skildrat kärlek, lust och sex.
- Hur en könsneutral sångtext om kärlek skulle kunna se ut.
- Hur musikbranschen ser ut utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Exempelvis hur många män eller kvinnor som bokas på festivaler, musikers löner, hur kvinnliga och manliga musiker presenteras i media.
- Artister, klubbarrangörer och festivaler som uttalat arbetar för jämställdhet, mot homofobi eller sexism.
- Sångtexter som innehåller teman kring kärlek, sex och relationer, exempelvis vilka ord som återkommer och som är kopplade till kön och sexualitet.

Religion

I religion finns många skrivningar som kan knytas till sex- och samlevnadsundervisningen, som att belysa livsfrågor om rätt och orätt, kamratskap, könsroller, jämställdhet, mänskliga rättigheter och relationer. Religionsämnet ska visa hur olika livsfrågor, till exempel kärlek, sexualitet och relationer, skildras i populärkulturen. Etik är ett centralt tema, där vardagliga moraliska frågor som rör flickors och pojkars identiteter och roller, jämställdhet, sexualitet, sexuell läggning samt utanförskap och kränkningar ska ingå. Konflikter som rör sexualitet och synen på jämställdhet ska tas upp samt vardagliga moraliska dilemman.

Förslag i undervisningen

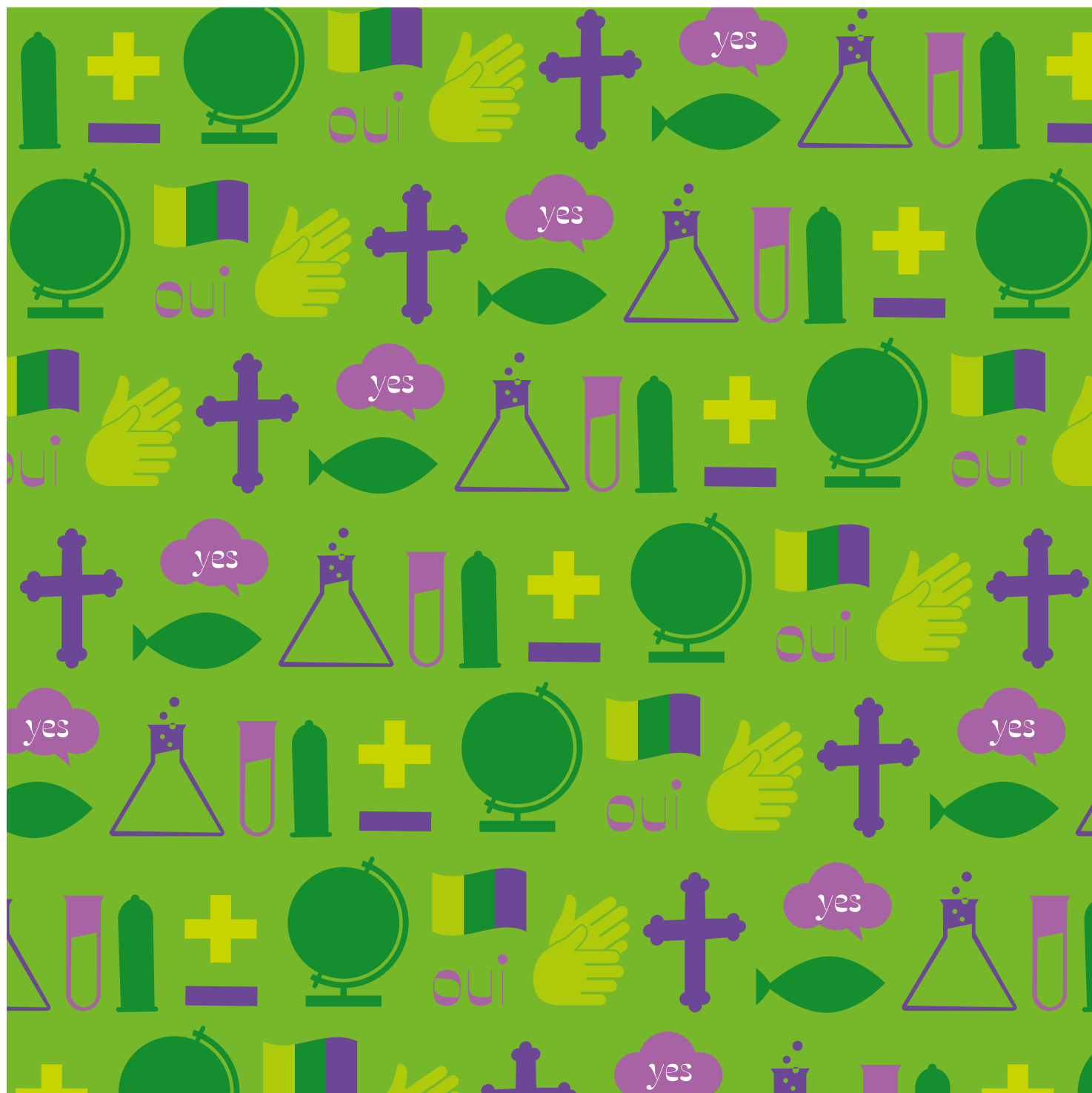
- Gudinnor och gudar och hjältinnor och hjältar i antik och nordisk mytologi. Exempelvis egenskaper, handlingar och könsöverskridanden.
- Hur olika religioner och livsåskådningar och olika uppfattningar inom en och samma religion och livsåskådning förhåller sig till kön, sexualitet, lust och kärlek.
- Olika tolkningar av religiösa urkunder och berättelser och vilka konsekvenser de har och har haft för individer och grupper när det gäller sexualitet och relationer med andra och sig själv.
- Lyft fram erotiska texter ur religiösa skrifter.
- Riter kring manlig omskärelse och kvinnlig könsstympning. Titta på lagstiftning nationellt och globalt.
- Hur vardagliga situationer exkluderar personer som inte känner att de är sitt biologiska kön eller inte vill kategorisera sig som »kvinna« eller »man«.
- Hur vardagliga situationer i skolan kan befästa föreställningar om egenskaper kopplade till biologiskt kön.
- Handlingsstrategier när man upplever en sexuell kränkning eller uppmärksammar att någon annan blir sexuellt kränkt.
- Hur sexualitet och lust formar en persons identitet och hur detta kan förändras genom livet.
- Hur och vilka kärleksrelationer som skildras i film, tv-serier och annan populärkultur.
- Den svenska smittskyddslagen ur ett etiskt perspektiv.
- Ta fram exempel på felaktigheter som religiösa företrädare framfört som fakta om sexualitet och vilka konsekvenser det fått, exempelvis hur hiv smittar, om och hur preventivmedel får och ska användas och vem som får gifta sig med vem.
- Bröllopsceremonier i de olika världsreligionerna.
- Titta på religiösa skrifter och företrädares samlevnadsråd och jämför med relationsexperter i exempelvis media.

Samhällskunskap

I samhällskunskapen ska normer, regler, lagstiftning, diskriminering och mänskliga rättigheter behandlas. Samlevnadsformer, jämställdhet, sexualitet och könsroller är centralt liksom hur detta framställs i medier. Ungdomars identiteter, livsstilar och välbefinnande och hur dessa påverkas av till exempel socioekonomisk bakgrund, kön och sexuell läggning ska diskuteras. Skillnader mellan människors ekonomiska resurser, makt och inflytande beroende på till exempel kön ska ingå i ämnet samt begreppen jämlikhet och jämställdhet.

Förslag i undervisningen

- Olika familjeformer och normer kring dessa, exempelvis kärnfamilj, ensamstående, kompisföräldraskap och samkönade familjer.
- Levnadsvillkor för heterosexuella, transpersoner, bisexuella och homosexuella i vardagliga samtalssituationer om familjen, semesterresan eller hur helgen har varit.
- Sociala medier ur ett rättighets- och skyldighetsperspektiv. Exempelvis att lägga ut bilder på kompisar, sin partner, en före detta partner eller på sig själv på nätet.
- Koppla ohälsotal till strukturer och normer kring sexualitet, sexuell läggning, förväntad funktionalitet och sexuell praktik. Exempelvis hur ungdomar med funktionsnedsättning mår och har möjlighet att uttrycka sin sexualitet, eller förekomsten av trakasserier på grund av kön eller sexuell läggning.
- Stereotypa bilder och bilder som bryter normer i medier, exempelvis av olika etniska grupper, transpersoner, kvinnor i maktpositioner, ungdomar och heterosexuella par.
- Identifiera sociala mötesplatser (fritidsaktiviteter, föreningar, caféer, biografer, klubbar, forum på nätet med flera) och titta på handlingsutrymme utifrån klass, etnicitet, funktionalitet, kön och sexuell läggning.
- Kartläggning av normsystem som skapar inkludering och exkludering. Analys av hur normsystem förändras och vad som påverkat dessa förändringar, exempelvis hbtq-rörelsen, religiösa rörelser och politiska beslut.
- Sexuella och reproduktiva rättigheter, som exempelvis rätten till sex- och samlevnadsundervisning, att välja äktenskapspartner, barnäktenskap, tillgång till säkra aborter och preventivmedel och frihet från diskriminering. Koppla till barnkonventionen, konventionen om mänskliga rättigheter liksom svensk lagstiftning.
- Lagar som rör familj, äktenskap, sexualitet och hur de påverkar individer och grupper, exempelvis smittskyddslagen, sambolagen, föräldrabalken, abortlagstiftning och sexualbrottslagen.
- Sexuella trakasserier, kränkningar och sexuellt våld och våld i nära relationer, som definitioner och lagstiftning, skillnader mellan flirt och sexuella trakasserier, tjatsex och gråzoner.
- Konsekvenser för ett land som har bristfällig mödrhälsovård, begränsad tillgång till preventivmedel och säkra aborter och hur kvinnors rättigheter ser ut i det aktuella landet.
- Hur handlingsutrymmet för att använda olika klädesplagg ser ut för olika kön.

Slöjd

I slöjdämnet ska man studera hur symboler och färger används i barn- och ungdomskulturer och vad de signalerar. Slöjdverksamhetens betydelse för individen och samhället, historiskt och i nutid ska tas upp, liksom även slöjdens estetiska och kulturella uttrycksformer, såsom vad mode och trender signalerar och hur dessa påverkar individen.

Förslag i undervisningen

- Titta på hur färger som rosa och ljusblått och symboler som fjärilar och dinosaurier används för att könskoda kläder, möbler och saker för att befästa eller ifrågasätta könsmönster.
- Hur klädreklam riktar sig till flickor och pojkar.
- Hur reklam för olika produkter, exempelvis byggnadsmaterial, garn och tyger, sy- och bormaskiner riktar sig till män och kvinnor.
- Titta på hur klädmode harmonierar med funktion och hur funktionerna kopplas till kön.
- Ta fram en tidslinje med fokus på mode under olika tidsepoker med utgångspunkt i kön.
- Hur mode speglar samhället, samhällsförändring och identitet, exempelvis klädstilar, smycken, färgval, unisexmode, kvinnlig frigörelse och manlig frigörelse.
- Hur tv-program med byggtema kan utmana eller befästa könsroller.
- Slöjdens betydelse för att bli oberoende, exempelvis vikten av att kunna sy i en knapp eller kunna sätta upp en hylla.
- Titta på hur valet av slöjduppgift kan påverkas av föreställningar om kön.
- Föremål och material kopplade till kön och aktiviteter inom hantverk, konsthantverk och slöjd.

Inom svenskämnet är ingångarna till sex- och samlevnadsundervisning många. Man ska bland annat använda texter från olika tider och delar av världen som belyser människors upplevelser och identitets- och livsfrågor. Kunskaper och åsikter är centrala. Skillnader mellan tal- och skriftspråk belyses och elevernas argumentationsteknik ska utvecklas. Etiska och moraliska aspekter på språkbruk, yttrandefrihet och integritet i olika medier behandlas, likaså ords och begrepps värdeladdning. Skönlitteratur som belyser människors villkor och identitets- och livsfrågor ska tas upp liksom nya ord i språket. Ett annat centralt område är språkets betydelse för den egna identitetsutvecklingen.

Förslag i undervisningen

- Hur sagor, skönlitteratur och andra berättelser i exempelvis dataspel, tv-serier, julkalendrar och filmer framställer kön och sexualitet.
- Hur en traditionell saga kan skrivas om och utmana traditionella könsmonster. Exempelvis kan ett könsneutralt språk användas, prinsessan rädda prinsen, tre prinsar bli lyckligt kära eller huvudpersonen vara hen, hon eller han.
- Skönlitterära verk och filmer som utmanat tidens uppfattningar eller skapat debatt om kön och sexualitet.
- Lyft fram olika gester, ord och ords nyanser och hur de kan uppfattas när man exempelvis ska lära känna eller närma sig någon, flirta eller avvisa någon.
- Ordkunskap med fokus på sexuell anatomi och sexuella praktiker.
- Diskriminerande och kränkande språkbruk.
- Hur kön, sexuell läggning, lust, relationsroller, sex och sexualitet, partnerval och äktenskap framställs och skildras i litteratur, film, konst, musik och teater.
- Möjligheter till kontakt och flirt i olika situationer, exempelvis på en dejt, i sms, i en kontaktprofil på en dejtingsajt och hur det uttrycks i ord och bild.
- Orsaker och konsekvenser av att följande ord skapats, exempelvis slidkrans, mödomshinna, oskuld, hen, queer, snippa.
- Sexuella ords etymologi och användning i olika tider.
- Nya och gamla ord som utmanar eller befäster föreställningar om kön eller sexuell läggning, exempelvis flickvän/pojkvän/partner, hen, damfotboll, feminin, maskulin, sjuksköterska och polisman.
- Strategier för säkrare sex med fokus på uttryck, samtalsingångar och kommunikation om preventivmedel.
- Ta fram repliker som fungerar när man vill tala om hur man vill eller inte vill bli rörd vid, vilka ord och uttryck som tydliggör vilja/ovilja, lust/olust.
- Äldre personers berättelser och erfarenheter om parliv och singelliv.
- Titta på profiler i sociala medier som ett sätt att beskriva sig själv.
- Gå igenom skillnaden mellan flirt och sexuella trakasserier utifrån vardagsnära situationer där värdeladdningar av ord kan förstås olika.

Svenska som andraspråk

I svenska som andraspråk ligger fokus på att eleverna ska utveckla sin identitet och förståelse för omvärlden i samband med att de utvecklar det svenska språket. Många ingångar till samtal om sex och samlevnad finns, bland annat genom samtal om hur språkbruk varierar beroende på sociala sammanhang och medier. Berättande som belyser människors upplevelser är centralt, samt ord och begrepp som används för att uttrycka känslor, kunskaper och åsikter. Annat som ska tas upp är skillnader mellan tal- och skriftspråk och tolkning av texter och att kunna urskilja texters budskap. Texter som belyser människors villkor och identitets- och livsfrågor ska lyftas fram. Etiska och moraliska aspekter på yttrandefrihet och integritet i olika sammanhang ska också behandlas.

Förslag i undervisningen

- Hur en traditionell saga kan skrivas om och utmana traditionella könsmönster. Exempelvis kan ett könsneutralt språk användas, prinsessan rädda prinsen, tre prinsar bli lyckligt kära eller huvudpersonen vara hen, hon eller han.
- Titta på likheter mellan sagor och berättelser i hur man framställer kön och sexualitet. Jämför med andra berättelser för barn, exempelvis dataspel, julkalendrar, tv-serier, filmer.
- Olika gester och ord som man kan använda när man vill närma sig eller avvisa någon.
- Nyanser och värdeladdningar i ord och uttryck när man exempelvis ska lära känna eller närma sig någon, flirta eller avvisa någon.
- Ordkunskap med fokus på sexuell anatomi och sexuella praktiker.
- Hur kön, sexuell läggning, lust, relationsroller, sex och sexualitet, partnerval och äktenskap framställs och skildras i litteratur, film, konst, musik och teater.
- Titta på olika möjligheter till kontakt och flirt och hur man kan uttrycka sig vid olika situationer, exempelvis på en dejt, i sms eller i en kontaktprofil på en dejtingsajt.
- Anledningar och konsekvenser av att följande ord skapats: slidkrans, mödomshinna, oskuld, queer, snippa.
- Nya och gamla ord som utmanar eller befäster föreställningar om kön eller sexuell läggning, exempelvis flickvän/pojkvän/partner, hen, damfotboll, feminin, maskulin, sjuksköterska, polisman.
- Strategier för säkrare sex med fokus på uttryck, samtalsingångar och kommunikation om preventivmedel.
- Ta fram repliker som fungerar när man vill tala om hur man vill eller inte vill bli rörd vid, vilka ord och uttryck som tydliggör vilja/ovilja, lust/olust.
- Lyft fram äldre personers berättelser och erfarenheter om parliv och singelliv.
- Titta på profiler i sociala medier som ett sätt att beskriva sig själv.
- Gå igenom skillnaden mellan flirt och sexuella trakasserier utifrån vardagsnära situationer där värdeladdningar av ord kan förstås olika.

Teckenspråk

Vardagliga situationer, åsikter och känslor samt välbekanta ämnesområden för eleverna är centralt i teckenspråk, vilket med enkelhet kan integreras med sex- och samlevnadsfrågor.

Förslag i undervisningen

- Nyanser och värdeladdningar i ord och uttryck när man exempelvis ska lära känna eller närma sig någon, flirta eller avvisa någon.
- Ord som beskriver anatomi, lust och sexuella praktiker.
- Ta fram kommunikativa strategier i hur man föreslår säkrare sex.
- Titta på språket i situationer när man vill flirta, visa att man är kär, göra slut, prata med en partner om preventivmedel.
- Hur språket kan förstärka eller bryta normer gällande kön och sexualitet.
- Ta fram elevnära situationer där språkets nyanser spelar roll, exempelvis på en första dejt, svartsjuka, hur man förklarar sin kärlek för någon eller hur man gör slut.

Teknik

Könsroller ska beröras inom teknikämnet genom att bedöma tekniska lösningar och relatera dessa till bland annat etik och könsroller. Inom ramen för ämnet ska diskussioner föras om hur kulturella föreställningar om teknik påverkar kvinnors och mäns yrkesval och teknikanvändning.

Förslag i undervisningen

- Lyft fram hur reklam för olika produkter riktar sig till olika kön, exempelvis byggverktyg, hushållsmaskiner, gräsklippare eller bilar. Titta på konsekvenser som det kan ha för samhället, för en heterosexuell parrelation eller för individens val av fritidssysselsättning.
- Hur det känns och möjliga konsekvenser av att få höra att man är exempelvis teknisk/oteknisk, har tummen mitt i handen eller är händig/ohändig, eller när man väljer att säga det om sig själv.
- Teknik som förenklat vardagslivet i hemmet och hur dessa produkter är kopplade till olika relationsroller.
- Titta på vilka tekniska göromål som finns i ett hushåll och vilka föreställningar om kön som spelat in för fördelningen av dessa, exempelvis dammsugning, sätta upp hyllor, tvätta eller byta däck.
- Lyft fram produkter och produktutveckling av tekniska hjälpmedel kopplade till sex och sexualitet.

gymnasiet

Förslag på innehåll i undervisningen

Engelska

Inom engelskämnet ska eleverna ges möjlighet att utveckla en allsidig kommunikativ förmåga. Med stöd av olika hjälpmedel och medier ska de ges möjlighet att interagera i tal och skrift samt producera talat språk och olika texter. Eleverna ska också utveckla kunskaper om livsvillkor och samhällsfrågor i olika delar av världen där engelska används. Användning av olika strategier för att stödja kommunikationen och för att lösa problem när språkkunskaperna inte räcker till ingår också.

Förslag i undervisningen

- Hur man tar kontakt med någon man är intresserad av och hur man kommunicerar om man inte är intresserad.
- Sångtexter som innehåller teman kring kärlek och sex.
- Hiv/aids och hivpositivas livsvillkor i engelsktalande länder.
- Lagstiftning i engelskspråkiga länder med ett särskilt fokus på mänskliga rättigheter, partnerskapslagar, abort, preventivmedel och sexualundervisning i skolan.
- Levnadsvillkor för heterosexuella, homosexuella, bisexuella och transpersoner i engelskspråkiga länder.
- Kommunikativa strategier i säkrare sex, exempelvis hur man tar upp frågan om kondom användning.
- Ta fram situationer där språket har betydelse när man söker kontakt med en ny partner, blir ihop, gör slut och använder preventivmedel.
- Genomgång av ord kopplade till känsla, exempelvis ord för könsorgan, lust eller sexuella praktiker och dess olika värdeladdning.
- Sångtexter och musikvideor som handlar om kärlek, sex och relationer. Ta fram vilka ord som återkommer och hur kläder och livsstilar beskriver relationer, kärlek och lust.
- Textanalys med särskilt fokus på vilka bilder av kön och sexualitet som förmedlas i olika musikstilar.
- Vad sexuellt överförda infektioner (STI)/könssjukdomar heter på engelska, exempelvis klamydia, hiv, gonorré.

Historia

Undervisningen inom historia rymmer många möjligheter till samtal om sexualitet, kön och relationer. Bland annat kring kvinnors och mäns försök att förändra sin egen eller andras situation, kulturella förändringar och kulturarvets betydelse för identitetsuppfattning. Olika perspektiv ska belysas utifrån till exempel social bakgrund, kön och sexualitet. Fokus ska ligga på hur individer och grupper använt historia i vardagsliv, samhällsliv och politik. Förändrade maktförhållanden och olika historiska förklaringar till dem ska belysas. Annat som berörs är historiska frågeställningar och förklaringar kring historiska förändringsprocesser, som till exempel olika syn på människors värde, makt och könsmonster.

Förslag i undervisningen

- Sexualhistorisk tidslinje och påverkan på nutiden, exempelvis obligatorisk sex- och samlevnadsundervisning, pornografi, sedlighetslagstiftning, abort, preventivmedel, borttagande av homosexualitet som brottsligt/sjukdom, införande av kvinnlig myndighet/rösträtt, transsexuellas rättigheter, partnerskapslagen/könsneutralt äktenskap, familjebildning.
- Kartläggning av normsystem som skapar inkludering och exkludering. Hur normsystem förändras och vad som påverkat dessa förändringar, exempelvis hbtq-rörelsen, religiösa aktörer och politiska beslut.
- Ta upp vilka mötesplatser som fanns förr i tiden där man kunde träffa andra, vilka hinder och möjligheter som fanns för att få vara tillsammans, vem som bestämde över ens framtid, hur den skulle se ut och den eventuella familj man skulle skapa.
- Sök i stads- och landsarkiv efter dokument som exempelvis visar bouppteckning, äktenskapsförord, brottsregister och husförhörslängder.
- Olika tidsperioders syn på föräktenskapliga relationer, äktenskap, att leva som ensamstående, ogift och i andra samlevnadsformer.
- Traditioner kring preventivmedel, vilket handlingsutrymme pojkar och flickor har haft och vilka konsekvenser det fått för individer och grupper.
- Vilka historiska hbtq-mötesplatser som funnits och vilken betydelse platserna hade.
- Kvinnokampens genombrott och dess betydelse för familjeliv, sexualitet lagstiftning och samhällsstruktur.
- Belys hur »kvinnlig« och »manlig« sexualitet förtryckts och hur synen på »kvinnlig« och »manlig« sexualitet har förändrats, exempelvis vem som kan ta initiativ. Diskutera också förändringar i synen på orgasm och onani.
- »Heder« i bondesamhället, arrangerade äktenskap i olika samhällsskikt, synen på och konsekvenser av sexuella relationer utanför äktenskapet.

Idrott och hälsa

Undervisningen inom idrott och hälsa ska medvetande-göra och motverka stereotypa föreställningar om vad som anses vara manligt och kvinnligt samt belysa konsekvenserna av olika kroppsideal. Den ska också behandla frågor om etik och moral i relation till idrotts-utövande. Undervisningen ska dessutom ge eleverna förutsättningar att utveckla förmåga att ta ställning i frågor om könsmönster, jämställdhet och identitet i relation till idrottsutövande. De ska också beröra den fysiska aktivitetens och livsstilens betydelse för kroppslig förmåga och hälsa.

Förslag i undervisningen

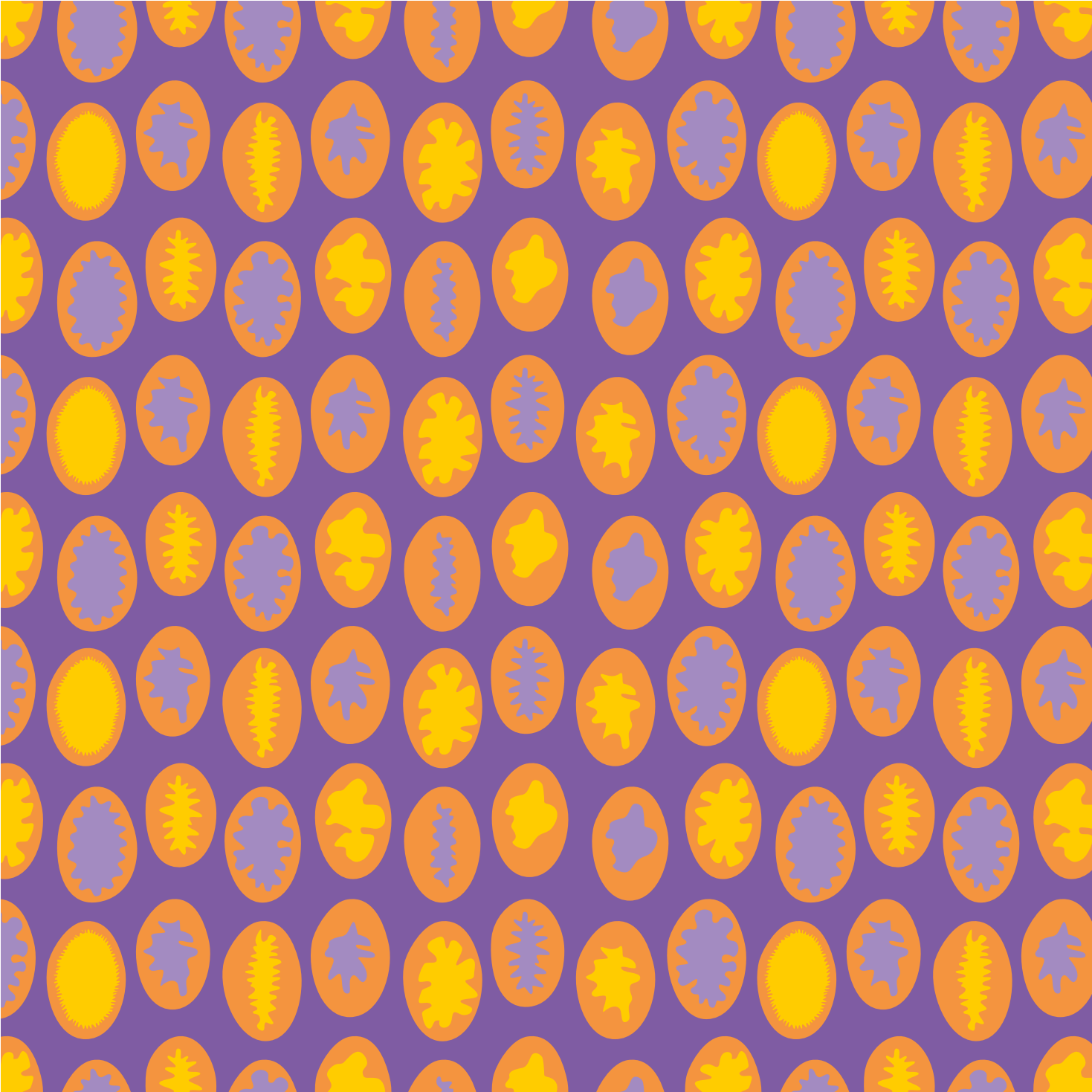
- Traditionella könsmönster i dans och dess konsekvenser. Ta upp dansstilar som bryter normer.
- Hur man kan använda begreppen följare/förare istället för dam/herr i pardans. Pröva olika roller och danser oavsett kön.
- Hur kön skapas utifrån olika idrottskulturer och andra hälsoideal.
- Hur könsroller och hälsoideal skapas utifrån olika idrottskulturer. Exempelvis självuppfattning, kropps-ideal och förväntningar på individ och grupp.
- Bilder av kropp och funktion i verklighet och i fantasi.
- Titta på hur könsroller spelar in i val av idrott.
- Titta på hur de ekonomiska resurserna fördelas mellan dam- och herridrott och lyft fram vad det får för konsekvenser för sporten och dess utövare. Koppla till den egna undervisningen i idrott och hälsa.
- Hur homofobi, rasism och sexism kan gestalta sig i idrottsvärlden, exempelvis i omklädningsrum, på läktaren och i språkbruk, och hur man kan förändra detta.

Matematik

Eleverna ska bland annat utveckla förmågan att sätta in matematiken i olika sammanhang och se dess betydelse för individ och samhälle. Vid användning av beskrivande statistik och granskning av hur statistiska metoder och resultat används i samhället och i yrkeslivet kan frågor om sexualitet och relationer infogas, liksom vid genomgång av metoder för beräkning av sannolikheter.

Förslag i undervisningen

- Jämställdhet, löneskillnader, ohälsotal.
- Beräkningar av statistik, exempelvis sexuellt överförda infektioner (STI)/könssjukdomar, hiv, sexualbrott, kondomanvändning, familjeekonomi.
- Räkneexempel som med matematikens hjälp nyanserar föreställningar om heterosexuella, homosexuella, bisexuella och transpersoner. Exempelvis smittvägar, förekomsten av ohälsa i olika grupper och utsatthet för sexualbrott.
- Hushållsekonomiska beräkningar med exempel från flera sorters familjer, exempelvis ensamstående, samkönade familjer, storfamiljer, kollektiv, kärnfamilj.
- Ta in relationella räkneexempel, exempelvis hur stor är sannolikheten att man träffar någon, blir smittad av klamydia eller skiljer sig.
- Statistik om ungas inställning till frågor som rör sexualitet, exempelvis preventivmedelsanvändning, antal partner och sex första gången.
- Beräkna föräldraförsäkring baserat på genomsnittslön för kvinnor och män. Använd exempel som visar föräldrapar med olika sexuella läggningar. Titta på ekonomiska konsekvenser av olika uppdelningar av föräldraförsäkringen.
- Statistik om hiv och aids i Sverige och världen.

Naturkunskap

Utforska naturvetenskapliga aspekter på, reflektera över och diskutera normer rörande människans sexualitet, lust, relationer och sexuella hälsa. Granska frågor om sexualitet och använd ett naturvetenskapligt förhållnings-sätt för att kritiskt pröva ovetenskapligt grundade påståenden om sexualitet. Olika aspekter på hållbar utveckling, till exempel vad gäller mänskliga rättigheter och jämställdhet, ska behandlas. Frågor om hälsa i relation till vanor och livsstil, samt granskning av budskap och normer i medier ingår också.

Förslag i undervisningen

- Naturvetenskaplig analys av sexuella myter, exempelvis mödomshinna (slidkrans), sexuell lust, påstådda skillnader mellan kvinnor och män.
- Retuscherade och manipulerade bilder av män och kvinnor i media.
- Kemiska substansers, exempelvis alkohol, droger, tobak och läkemedel, påverkan på kroppens sexualfunktioner.
- Testning, vaccinationer, smittskyddslagen och dess konsekvenser.
- Sexuellt överförda infektioner (STI)/könssjukdomar, hiv, smittvägar, strategier för säkrare sex och olika preventivmedel.
- Säkrare sex, riskkalkylering och kondomanvändning och vad som påverkar detta, exempelvis föreställningar om »kärleksideologin« (det vill säga att kärlek och sex alltid bör höra ihop), föreställningar om kön och vad man tror sig veta om en partner.
- Likheter och olikheter i länders lagstiftning, exempelvis när det gäller abort, preventivmedel och möjligheter till reproduktion.
- Begreppet kön utifrån anatomi, praktik och identitet. Visa på likheter mellan könen, exempelvis vid sexuell upphetsning, och likheter i sexuell praktik oavsett sexuell orientering.
- Ta upp sexuella identiteter, lust och praktiker som något föränderligt under livets gång.
- Olika resonemang kring vad kärlek kan vara, hur man kan bli ihop och hur man kan göra slut.
- Mångfald i begreppet kön: socialt kön, juridiskt kön, psykologiskt kön och biologiskt kön.
- Transpersoner: transsexuella, transvestiter, oklart kön/ DSD (Development of Sexual Disorder), exempelvis hur många som föds varje år med oklar könstillhörighet eller hur en könskorrigering kan gå till.
- Hur män och kvinnor framställs i media och reklam.
- Hur sexualitet och sexuella normer framställs i exempelvis pornografi, tv-serier, filmer, reklam. Titta på budskapen i bilderna av heterosexuella, homosexuella, bisexuella och transpersoner.
- Tabun gällande sexualitet och kön som funnits och finns. Koppla till vilka konsekvenser det haft och har på naturvetenskapen. Exempelvis mediciner som endast testats på män, dålig preventionsupplysning till homo-sexuella kvinnor och manlig olust.

Religion

Religion ska diskuteras i relation till kön, socio-ekonomisk bakgrund, etnicitet och sexualitet. Analys av argument i etiska frågor i alla världsreligioner, livsåskådningar och elevernas egna ställningstaganden. Samtal om individers och grupperns identiteter och hur de kan formas i förhållande till religion och livsåskådning ska avhandlas. Centralt är också diskussioner om etiska och andra moraliska föreställningar om vad ett gott liv och ett gott samhälle kan vara.

Förslag i undervisningen

- Hur olika religioner och livsåskådningar och olika uppfattningar inom en och samma religion och livsåskådning förhåller sig till kön, sexualitet, lust och kärlek.
- Olika tolkningar av religiösa urkunder och berättelser och vilka konsekvenser de har och har haft för individer och grupper när det gäller sexualitet och relationer med andra och sig själv.
- Olika aspekter på kön och identitet: socialt kön, juridiskt kön, psykologiskt kön och biologiskt kön.
- Kartläggning av normsystem som skapar inkludering och exkludering. Hur normsystem förändras och vad som påverkat dessa förändringar, exempelvis hbtq-rörelsen, religiösa aktörer och politiska beslut.
- Religioners inverkan historiskt och i nutid på samhällets och individers syn på sexualitet, lagstiftning och normer, exempelvis onani, lust, val av partner och kvinnors rättigheter.
- Ta fram exempel på felaktigheter som religiösa företrädare framfört som fakta om sexualitet och vilka konsekvenser det fått, exempelvis hur hiv smittar, om och hur preventivmedel får och ska användas och vem som får gifta sig med vem.

Samhällskunskap

Ämnet ska beröra frågor om makt, demokrati, jämställdhet och mänskliga rättigheter. Grupper och individers identitet, relationer och sociala livsvillkor ska diskuteras med utgångspunkt från att människor grupperas utifrån kategorier som skapar både gemenskap och utanförskap. Medborgarnas möjligheter att påverka politiska beslut på de olika nivåerna ska också behandlas liksom maktfördelning och påverkansmöjligheter i olika system.

Förslag i undervisningen

- Flera familjeformer och normer kring dessa, exempelvis kärnfamilj, ensamstående, kompisföräldraskap och samkönade familjer.
- Levnadsvillkor för heterosexuella, transpersoner, bisexuella och homosexuella i vardagliga situationer, exempelvis att behöva kryssa i en ruta för vilket kön man är, i mötet med myndigheter och förgivettaganden om heterosexualitet i kompisgänget, på arbetsplatsen och i familjen.
- Sociala medier ur ett rättighets- och skyldighetsperspektiv. Exempelvis att lägga ut bilder på kompisar, en före detta partner eller på sig själv på nätet.
- Koppla brottsstatistik och ohälsotal till normer kring sexualitet, sexuell läggning, förväntad funktionalitet och sexuell praktik. Exempelvis hur ungdomar med funktionsnedsättning mår och deras möjligheter till sexuell hälsa, eller förekomsten av trakasserier på grund av kön eller sexuell läggning.
- Stereotyper och bilder som bryter normer i medier, exempelvis olika etniska grupper, transpersoner, kvinnor i maktpositioner, ungdomar, heterosexuella par och äldre.

Samhällskunskap forts.

- Identifiera sociala mötesplatser (fritidsaktiviteter, föreningar, caféer, forum på nätet med flera) och titta på handlingsutrymme utifrån klass, etnicitet, funktionalitet, kön och sexuell läggning.
- Kartläggning av normsystem som skapar gemenskap och utanförskap. Analys av hur normsystem förändras och vad som påverkat dessa förändringar, exempelvis hbtq-rörelsen, religiösa rörelser och politiska beslut.
- Sexuella och reproduktiva rättigheter, exempelvis rätten till sex- och samlevnadsundervisning, att välja äktenskapspartner, barnäktenskap, tillgång till säkra aborter och preventivmedel och frihet från diskriminering. Koppla till barnkonventionen, konventionen om mänskliga rättigheter och svensk lagstiftning.
- Lagar som rör familj, äktenskap och sexualitet och hur de påverkar individer och grupper, exempelvis smittskyddslagen, sambolagen, föräldrabalken, abortlagstiftning och sexualbrottslagen.
- Sexuella trakasserier, kränkningar, sexuellt våld och våld i nära relationer. Definitioner och lagstiftning, skillnader mellan flirt och sexuella trakasserier, tjatsex och gråzoner.
- Konsekvenser för ett land som har bristfällig möd-
rahälsovård, begränsad tillgång till preventivmedel och säkra aborter och hur kvinnors rättigheter ser ut i det aktuella landet.
- Anledningar till och konsekvenser av att bland annat följande ord skapats: slidkrans, mödomshinna, queer, oskuld och hen.
- Organisationer och personer som varit pådrivande i framtagandet av de lagar som finns när det gäller exempelvis diskriminering, äktenskap, abort och sexualundervisning i skolan.
- Funktionsnedsattas möjligheter till ett sexualliv inom ramen för vård och omsorg.

Svenska

Undervisningen i svenska innehåller ett flertal områden som sex- och samlevnadsundervisningen kan beröra, exempelvis källkritik, förståelse för sina medmänniskor och att kunna utveckla nya tankebanor och se saker från nya perspektiv. Språkets betydelse för den personliga utvecklingen och förståelsen för andra människors livsvillkor och erfarenheter. Dialekter och språklig variation i talat och skrivet språk som hänger samman med till exempel ålder, kön och social bakgrund.

Förslag i undervisningen

- Källkritik av sajter som erbjuder information om sex och samlevnad och »frågelådor«.
- Hur kön, sexuell läggning, lust, relationsroller, sex och sexualitet, partnerval och äktenskap framställs och skildras i litteratur, film, konst, musik och teater.
- Möjligheter på och utanför nätet om man vill träffa någon eller få stöd och råd.
- Levnadsvillkor för heterosexuella, homosexuella, bisexuella och transpersoner, exempelvis vilka relationer som är synliga i media, i skolan och i samtal i vardagen med kompisar, familj och andra.
- Anledningar och konsekvenser av att olika ord skapats, exempelvis slidkrans, mödomshinna, oskuld, queer och hen.
- Könneutrala och »könade« ord. Exempelvis hen, flickvän/pojkvän/partner, damfotboll, sjuksköterska och polisman, riksdagsman/ledamot.
- Strategier för säkrare sex med fokus på uttryck, samtalsgångar och kommunikation om preventivmedel.

Svenska forts.

- Hur ord och uttryck kan uppfattas, exempelvis när man ska lära känna eller närma sig någon, flirta eller avvisa någon.
- Ta fram repliker som fungerar när man vill tala om hur man vill eller inte vill bli rörd vid. Ord och uttryck som tydliggör vilja/ovilja, lust/olust.
- Nya ord som utmanar gamla föreställningar: hen, snippa, slidkrans, partner, queer, funktionsfullkomlighet.

Svenska som andraspråk

I svenska som andraspråk ska man ta upp språklig variation i Sverige och i det svenska språket, med tonvikt på hur språkvariationen hänger samman med till exempel ursprung och bostadsort, ålder, kön och social bakgrund, liksom attityder till språklig variation. Skillnader mellan formellt och informellt språkbruk samt talat och skrivet språk. Kommunikationsförmågor i tal och skrift ska utvecklas och anpassas till situation och mottagare och här ingår bland annat ett rikt ordförråd.

Förslag i undervisningen

- Situationer då språket har betydelse, exempelvis när man söker kontakt med en ny partner, blir ihop, gör slut, använder preventivmedel, eller har kontakt med hälso- och sjukvården.
- Ord med fokus på sexualitet och ordens värdeladdning, exempelvis olika benämningar för könsorgan, sexuella praktiker, preventivmedel, sexuellt överförda infektioner (STI)/könssjukdomar och sexuell läggning.
- Hur kön, sexuell läggning, lust, relationsroller, sex och sexualitet, partnerval och äktenskap framställs och skildras i litteratur, film, konst, musik och teater.
- Levnadsvillkor för heterosexuella, homosexuella, bisexuella och transpersoner, exempelvis vilka relationer som är synliga i media, i skolan och i samtal i vardagen med kompisar, familj och andra.
- Anledningar till och konsekvenser av att olika ord skapats, exempelvis slidkrans, mödomshinna, oskuld och hen.
- Könneutrala och »könade« ord. Exempelvis flickvän/pojkvän/partner, hen, damfotboll, sjuksköterska och polisman.
- Strategier i säkrare sex med fokus på uttryck, samtalsingångar och kommunikation om preventivmedel.
- Ta fram repliker som fungerar när man vill tala om hur man vill eller inte vill bli rörd vid. Ord och uttryck som tydliggör vilja/ovilja, lust/olust.

Mer information

Här kan ni hitta mer information och ladda ner
»Sex i skolan. Organisation, ansvar och innehåll i sex- och samlevnadsundervisningen«

www.lund.se

www.malmo.se/cpi

Kommunförbundet Skåne

www.kfsk.se

www.skane.se

www.rfsu.se • www.ottar.se

Stockholms läns landsting

LAFA Enheten för sexualitet och hälsa

www.lafa.nu • www.frågachans.nu • www.säkraresex.se

Landstinget
i Östergötland

www.lio.se

Grafisk form och illustrationer: Fidelity

Tryck: Danagårds, juli 2013

©: Lunds kommun, Malmö stad, Kommunförbundet Skåne, Region Skåne,
Riksförbundet för sexuell upplysning, RFSU, Stockholms läns landsting, Östergötlands läns landsting

Sex i skolan

– organisation, ansvar och innehåll i sex- och samlevnadsundervisningen ger en översikt över hur sex- och samlevnadsundervisningen kan organiseras och genomföras. En kortfattad genomgång hur man kan arbeta norm- och metodmedvetet görs.

Här finns också förslag på innehåll i undervisningen utifrån läroplanerna för grundskolan och gymnasieskolan.